

УДК 811.161.2'27'373.4:316.472.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2518-1602.2025.10.16>

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ ТА ОЦІННІСТЬ ТЕКСТІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

НАЗАРІЙ ХОМІЦЬКИЙ,*аспірант кафедри української мови та славістики, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна, Тернопіль) hazap201298@gmail.com***ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-9373-0910>**Research ID:** NJR-8929-2025

У статті проаналізовано реалізацію категорій експресивності й оцінності в текстах соціальної мережі «Інстаграм». Описано, як авторські неологізми, оказіоналізми, власні назви, стійкі словосполучення, повтори, засоби міжстильової дифузності тощо передають експресивність висловлення. Простежено особливості вираження оцінності різнорівневими мовними одиницями. Обґрунтовано, що тісно пов'язані категорії експресивності й оцінності стають важливими характеристиками оригінальності, індивідуалізації, переконливості мережевої комунікації.

Ключові слова: експресивність, оцінність, соціальна мережа, текст, допис, висловлення, мовна одиниця, мовний засіб.

EXPRESSIVENESS AND EVALUATIVITY IN SOCIAL MEDIA TEXTS

NAZARIY KHOMITSKYI,*Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Language and Slavic Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ternopil, Ukraine) hazap201298@gmail.com*

The article addresses the issue of emotionality and expressiveness in Instagram posts, realized through linguistic means at various levels. Evaluativity is interpreted as a judgment embedded in the semantics of a linguistic unit, and as such, it can be traced across different language levels. Evaluative (axiological) vocabulary most explicitly conveys the speaker's attitude toward the object of expression, including emotions and judgments (explicit manifestation). However, any linguistic unit may contain an evaluative component (contextual, implicit, or paratextual).

The aim of the article is to explore the role of evaluativity and expressiveness in constructing emotionally charged and persuasive Instagram texts. The main tasks include identifying the linguistic means that contribute to evaluative and expressive effects, and analyzing their pragmatic functions in online interaction.

In this study, evaluativity is considered a key principle for capturing attention and influencing the interlocutor through originality, accessibility, persuasiveness, and self-presentation in post texts shared on Instagram profiles. The article analyzes linguistic means of evaluation used to create a positive or negative impression of an object, item, or phenomenon.

Convincing communication between bloggers and their followers is achieved through various linguistic resources that convey evaluativity. These include lexical means (nouns, adjectives, adverbs with positive or negative modality, slang, obscene vocabulary, etc.) and syntactic devices (rhetorical questions, parcelling, anaphoric constructions, etc.). The use of graphic elements combined with the semantic and stylistic potential of linguistic units contributes to the vivid emotionality of expressions.

Expressiveness is viewed as the capacity of linguistic means to convey emotional states, intensify utterances, and influence the recipient. It is shaped by authorial neologisms, occasionalisms, the use and transformation of proper names, fixed expressions, repetition, and interstylistic diffusion.

The conclusions emphasize that evaluativity and expressiveness are key to creating persuasive, memorable, and emotionally resonant content on Instagram. Future research perspectives include the exploration of these phenomena across different social media platforms and cultural contexts.

Key words: expressiveness, evaluativity, social network, text, post, utterance, linguistic unit, linguistic means.

Постановка проблеми. Повсякдення людини, її життя в сучасному світі більшою чи меншою мірою пов'язані із цифровізацією. Соціальні мережі стали невід'ємними віртуальними платформами для комунікації з різних потреб: вирішення виробничих і приватних проблем, організації навчання, дозвілля тощо. Мова в них набуває нових виявів, жанрових форм, функцій, зокрема відзначається експресивністю й оцінністю. Зазначені характеристики відображають комунікативні наміри, особистісні риси, статус, емоційний стан мовця і водночас його ставлення до висловлюваного (подій, осіб, явищ).

Мова як система вбирає й оформлює оцінки, ставлення, стереотипи певної соціокультурної спільноти. Відповідно, під час вивчення, пізнання мови в її носіїв формується мовна картина світу, мовна свідомість, ціннісні орієнтири. У лінгвістиці ґрунтовно описано категорії *експресії*, *експресивності*, їх диференціювання поряд із поняттями *емоційність*, *емотивність*, особливості вияву в художньому, розмовному, медійному дискурсах, зокрема реалізацію через різномірні експресивно-емотивні мовні засоби тощо.

Нині блогери-мільйонники або пересічні користувачі соціальних мереж порушують у віртуальному просторі актуальні проблеми суспільного життя, висловлюють власні міркування, спонукають до обговорення. Закономірно, що мова соціальних мереж відзначається переконливістю, експресивністю, емоційністю, оцінністю, виявлюваних у парадигматичних, синтагматичних, контекстуальних зв'язках мовних одиниць.

Вивчення понять експресивності й емоційності в мережевому дискурсі, на наш погляд, актуалізують його специфіка, активність і динамічність розвитку.

Аналіз досліджень. Проблематика мовної експресивності доволі розроблена в мовознавстві українськими (С. Бибик, Н. Бойко, Т. Бровченко, Н. Гнатюк, С. Єрмоленко, Ж. Колоїз, Т. Коць, Є. Отін, М. Пилинський, О. Потєбня, О. Селіванова, Д. Станко, В. Чабаненко, Л. Шевченко та ін.) й зарубіжними дослідниками (Ш. Баллі, А. Вежбицька, Р. Гжегорчикова, С. Граб'яс, Т. ван Дейк, О. Дюкро, Г. Згулкова, Дж. Ліч, Дж. Серль, Т. Скубалянка та ін.).

Українські мовознавці Я. Буцан, С. Воропай, М. Ідзьо, Т. Коваль, К. Ковальова, С. Коновець, Т. Коць, Я. Мозгова, Л. Савицька, Л. Тирон, Х. Чернопис, О. Шатілова та ін. у своїх розвідках представили аналіз експресивних засобів медійного дискурсу. Розуміння лінгвальних особливостей інтернет-комунікації, зокрема соціальних мереж, особливості поширення контенту залежно від комунікативних намірів та емоційної зорієнтованості комунікантів суттєво доповнюють ґрунтовні праці закордонних дослідників (Я. Андруцопулос, К. Васкес, А. Георгакопулу, С. Геррінг, Р. Джоунз, Д. Кристал, Д. Таннен, М. Цаппавінья, авторських колективів науковців Юй Іфань, Хуан Шань, Лю Юйчен, Тань Юн та Ван Хао, Кастаньйон Хорхе А. та ін.).

За словами В. Чабаненка, усе, що функціонує в мові для вираження й пробудження емоцій, є експресивним (набуває експресивної форми), але не будь-яка мовна (мовленнєва) виразність прогнозує емоційну реакцію. Мовознавець обґрунтовує, що вияви не лише емоційного, але й інтелектуального й вольового можна схарактеризувати як експресивні, оскільки експресивність викликають не лише емоції, але й мислення, воля, етика, суб'єктивний світогляд носіїв мови тощо (Чабаненко, 2002, с. 143).

Н. Гуйванюк обґрунтовує лінгвістичну доцільність категорії *експресема*, інтерпретуючи її як частину лінгвостилістичної системи, різномірну одиницю мовлення, яка виконує експресивно-стилістичну функцію, поєднує в собі ознаки власне лінгвістичного та емоційного, волюнтаристичного, оцінного, естетичного, художньо-образного, має логічно-емоційне підсилення (Гуйванюк, 2009, с. 445). Спираючись на розуміння мови як системи мовних одиниць, дослідниця розрізняє фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі та граматичні експресеми.

Цікавими й обґрунтованими видаються трактування зазначених категорій у «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів», у якому автори розрізняють *експресію* як виразність, підкреслену почуттєвість мови, виражально-зображальні ознаки мови, закладені в її лексичних, словотвірних, граматичних, стилістичних засобах і призначені для формування образності та емоційності висловлювання, а *експресивність* (лат. *expression* – вираження) – як здатність мовної одиниці поширювати експресію (Єрмоленко, Бибик, Тодор, 2009, с. 56–57).

О. Селіванова пропонує таке визначення експресивності «(від лат. *expressio* – вираження) – 1) ознака інтенсифікації значення слів за шкалою зменшення та збільшення різних денотативних і конотативних ознак, зокрема, логічного змісту, оцінок й емотивності. Експресивність переважно пов'язується з різними видами оцінок й емоціями суб'єкта мовлення й виступає

засобом увиразнення тексту. Експресивність у цьому значенні вважається ширшою за емоційність за рахунок експресивізації логічних компонентів. 2) У вузькому розумінні експресивність ототожнюється з одним із конотативних відтінків семантики мовних одиниць поряд з емоційністю, оцінкою й функціонально-стилістичною забарвленістю» (Селіванова, 2006, с. 139–140).

За визначенням В. Власенка й С. Яцика, «мовна чи мовленнєва експресія – це складна стилістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних та лінгвістичних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного, як збільшення впливаючої сили висловлюваного» (Власенко, Яцик, 2014, с. 139–140). Науковці чітко розмежовують поняття *експресія* та *експресивність*: «Експресія – це підсилення (інтенсифікація, збільшення) виразності. А експресивність – це підсилена (інтенсифікована, збільшена) виразність, така соціально і психологічно мотивована властивість мовного знака, яка деавтоматизує його сприйняття, підтримує загострену увагу, активізує мислення, викликає почуттєву напругу читача (слухача)» (Власенко, Яцик, 2014, с. 140). Зрештою дослідники висновують, що *експресивність* ширше поняття, ніж *експресія*, бо категорія експресивності включає в себе такі складові, як логічна експресивність (виразність), модальна експресивність та емоційна експресивність (Власенко, Яцик, 2014, с. 140). Відповідно до структурування, запропонованого Т. Бровченко, логічна мовна виразність передбачає адекватне оптимальне донесення до слухача (читача) змісту повідомлення, модальна мовна експресивність – адекватне оптимальне донесення до слухача (читача) ставлення мовця (письменника) до висловлюваного, водночас емоційна мовна експресивність – це адекватне оптимальне донесення до слухача (читача) емоційного забарвлення висловлення (Бровченко, 1989, с.50).

Мета статті – описати мовні засоби вияву експресивності й оцінності у дописах соціальної мережі «Інстаграм».

Матеріалом дослідження слугували тексти дописів (постів), розміщені на публічних профілях користувачів соціальної мережі «Інстаграм». Зазвичай допис має два блоки: візуальний (світлина, фоторяд або/та відео) і вербальний. Жанрова специфіка допису соціальної мережі полягає в його довільності: обсяг, структура, виклад не має шаблону. Допис може бути у вигляді хештегу, емодзі, набору графічних знаків, заголовка, «потокотом свідомості», масивом, організованим за законами зв'язного тексту із зачином, основною частиною, кінцівкою тощо. Загалом у цьому жанрі яскраво реалізована ознака і водночас комунікативна стратегія вільної самопрезентації. Дописи (пости) – це своєрідний індивідуально-авторський спосіб позиціонування користувача; вони формують уявлення про власника профілю, його образ, мету, наміри, особистий бренд тощо.

Конкретне висловлення, вибраний графічний знак, емодзі тощо – промовисті, адже жанр допису передбачає не спонтанне, а виважене, обдумане оформлення комунікативного наміру. Відповідно, зафіксовані мовні контексти експресивності й оцінності використовуємо в оригіналі, зі збереженням графіки, помилок, стилю і т. ін. Зрештою аналізований джерельний матеріал презентує актуальну мовну практику носіїв української мови у віртуальному просторі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз праць із окресленої проблематики дає розуміння, що експресивність у лінгвістиці розглядається як здатність мовних засобів передавати емоційні стани, інтенсифікувати висловлення та впливати на реципієнта. В. Чабаненко, аналізуючи категорію експресії, зазначає: «по-перше, – це не те, що надає мовленню емоційності, образності, характерності, а те, що само породжується емоційністю, характерністю мовлення. По-друге, експресія – це не виразність, а інтенсифікація виразності, це збільшення впливаючої сили сказаного, надання йому особливої психологічно-мотивованої піднесеності. По-третє, експресія пов'язується не тільки з емоціональним та образним, а й з іншими планами вислову – волюнтативним, естетичним, соціальнооцінним, нормативним, семантичним, ситуативним» (Чабаненко, 1984, с. 7). Експресивність виявляється на різних мовних рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному тощо).

Експресивність висловлювання в аналізованих інстаграмних дописах створюється за рахунок:

– авторських неологізмів, оказіоналізмів, як-от: *Друзьяки, нагадалочка! Незабаром новий набір в SDC!; Оце баба трампанула Макрона перед трапом*)); зазначені одиниці зазвичай відзначаються саркастично-оцінною й негативно-зображальною конотацією, виступають засобом вираження критики, негативною оцінкою, експресивністю, виразником індивідуальної манери автора;

– використання повторів (звукових, лексичних та синтаксичних): *Слава Україні! То не про подвиг полеглих, а обов'язок живих... Слава Україні! То не про втекти, щоб вижити, а залишитися, щоб тут було кому жити завтра... Слава Україні! Це не вітання і не вигук. Це код нації...*;

– графічних прийомів: *Ууупс! Нежданчик прилетів; ЮхххУУУ! Лечу!; А хто тут такий? Мняаяв!;*

– стійких словосполучень (фразеологічних одиниць, прислів'їв та приказок), мовна експресивізація фіксується часто у контекстах трансформації семантики, зокрема обігрування значення стійких словосполучень, алюзії на їх буквальне значення; асоціативно-образне інтерпретування тощо. Наприклад: *Любов не зла – мінйай козла; Оце тут відкрили не скриню, а вагон пандори;*

– змішення різних стилістичних пластів в одному висловлюванні: *Слава Ісу! Слухаємо уважно і запам'ятовуємо!; Будьмо уважні! Народ, нас знов хочуть <...>.*

Людина переживає спектр емоцій, пізнаючи світ, взаємодіючи з іншими людьми. Мова, що є закономірним, відображає результати і самого пізнання, й емоцій, викликаних відповідними активностями. Емоції тісно пов'язані з оцінками, тож оцінність становить мовне вираження позитивного чи негативного ставлення мовця до об'єкта мовлення. Вона може бути очевидною, презентованою, ословленою (експліцитною) або прихованою, свідомо або ненавмисно завуальованою (імпліцитною) і реалізується через лексичні одиниці з оцінною семантикою, контекстуальні маркери, інтонацію тощо.

Отже, оцінність як компонент семантичної структури мовної одиниці простежено на всіх мовних рівнях. Відповідно, оцінність розуміємо як оцінку, зафіксовану в семантиці мовної одиниці. Оцінна (аксіологічна) лексика найбільш доступно, вважаємо, виражає ставлення мовця до об'єкта висловлення, його емоції, судження, будь-який мовний засіб може містити компонент оцінності (контекстуальний, імпліцитний).

Аналіз текстів у соціальній мережі «Інстаграм» дає змогу стверджувати, що зафіксована в них оцінність завжди відображає рівень освіченості, ерудованості, креативності, особистої культури комуніканта. Безумовно, специфіка віртуального спілкування, зокрема екстралінгвальних чинників (відсутність жанрових шаблонів, унормованості, невироблений нететикет, обмежені відомості про користувача, індивідуальна манера блогера, прагнення вплинути, залучити більше коло читачів тощо) визначає лексико-семантичні особливості висловлень у дописах інстаграму. До уваги в представленому дослідженні беремо денотативно-оцінну (експліцитну) лексику, яку фіксуємо в аналізованих текстах дописів поряд із конотативно-оцінною та підтекстово-оцінною (імпліцитною). Зокрема, фіксуємо використання іменників, прикметників та прислівників із позитивною або негативною конотацією (*клас (класний), чудовий, огидний, смішно, надзвичайно, жахливо, сильно, потужно, тупо* тощо). Наприклад: *Зле, що нема за такі пісні самосуду; Прокинулася: весна, сонце, спів пташок за вікном... І це прекрасно.*

У мережевому дискурсі простежено наближення до розмовного стилю, звідси активне використання сленгізмів, як-от: *бомба (бомбезно), краш (крашиха, крашиха-нереалка), топ (топчик), підгон, крінж (крінжатина), круто (крутезно), треш (трешняк),* неологізмів, типу *гімнясик, чпокало* інвективної лексики (*дурепка, скоти*) і т. ін. Варто звернути увагу, що реалії російсько-української війни актуалізують дописи відповідної тематики (знищення міст, наслідки атак, смерті цивільних і військових тощо). Загальна психологічна напруга знаходить вияв у текстотворенні, коли звичайні користувачі інстаграму й відомі блогери рефлексують із приводу прожитого, пропонують власні міркування і, звичайно, оцінку зображуваного. Звідси високий показник мовних засобів негативно-оцінної семантики у контекстах, типу: *Покидьки! Глумитися над дівчинкою та цей в час війни! Виродки!; Горіти в пеклі вам, моцкальня проклята!* тощо.

Особливим мережевим засобом вираження оцінності є хештег. Хештеги не тільки виступають ключовими словами для пошуку необхідної інформації, але й часто вживаються для вираження емоційного стану мовця, ставлення до подій чи осіб, наприклад: *#усміхнуло, #мила, #журбинка, #любов, #ганьба, #смертьворогам* тощо.

Інстаграм, як і будь-яка інша соціальна мережа, демонструє тенденцію мінімалізму комунікативної практики, економності мовних ресурсів, спрощеності висловлень користувачів. Графічні засоби яскраво презентують цю особливість. Водночас вони виражають конкретні емоції

й оцінки. Наприклад, емодзі – найбільш уживані графічні знаки – сконденсовано, об'ємно і точно передають значно більшу за обсягом інформацію і за своїм функціональним призначенням виражають радість, гнів, сум тощо й диференціюють описуване за критерієм *добре / погано, норма / відхилення від норми*. Інші графічні засоби, їх поєднання, нагромадження промовисті у сенсі емоційності, як-от: обурення, гнів – капслок (написання усіх літер великими): *ГАНЬБА! іспанський СОРОМ!!!*; повторення знаків оклику чи питання – захоплення, радість, наприклад: *Фантастична!!!*; графічне розтягування голосних – піднесення, ейфорія, радість або напруга: *Як приємно, всім дякуююю!!!*

Щодо синтаксичних засобів відзначимо риторичні запитання, які виражають авторську оцінність: *Чи любите ви поезію, як люблю її я?; Я на спорт. Хто зі мною?*; використання інверсії для підкреслення емоційного стану мовця: *Без тебе тяжко. Без тебе мене нема; Любов дарувати треба обережно*; еліпсису: *Все мине. І це теж. Головне зберегти надію. І віру. І силу. І ресурс*. Часто розчленування компонентів відбувається графічно, коли авторська пунктуація й особлива графіка створює логічні наголоси, внутрішню ритмомелодіку висловлення. Зрештою ці та інші синтаксичні конструкції виражають не тільки авторську емоційність (захоплення, розчарування, піднесення, меланхолійність тощо), оцінність, але й виразну силу, інтенсивність, тобто експресивність, наприклад: *«Я поруч»... кілька маленьких літер... але в кожній – океан тепла... ніжності... підтримки... і турботи; Ранок. Київ. Війна. Навмисне не скажу, який це рік*.

В аналізованих текстах дописів складно або не можливо диференціювати експресивність та оцінність. Межі цих категорій розмиваються, і їхня взаємодія створює нові оригінальні смисли. Наприклад, в останньому дописі військового блогера Ігоря Шолтиса щодо використання мови окупанта в його рідній 93-й львівській школі містить оцінність (засудження поведінки школярів, біль з приводу смерті однокласників-побратимів, розчарування через відсутність суспільної свідомості і т. ін.) та виразну експресивність (нагромадження імен-позивних випускників, які віддали життя за Україну, звернення до молодих земляків-сучасників з метою збудження свідомості, присоромлення, виховання патріотизму, громадської позиції тощо).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Експресивність та оцінність як засадничі ознаки текстів соціальних мереж відображають емоційний стан мовців та їхнє ставлення до об'єктів мовлення. Конкретні емоції користувачів інстаграму експліковано в денотативно-оцінній лексиці, синтаксичних структурах, графічних засобах тощо. Реалізовані через загальноживані й оригінальні мовні та графічні засоби, у висловлюваннях вони створюють багатошарові смисли, які впливають на формування смаків, цінностей, ставлень, переконань, стереотипів і тенденцій, загалом суспільної думки в різних галузях життя.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в аналізі дифузності проблеми експресивності й оцінності в текстах соціальних мереж та вивченні специфіки експресивно-оцінних стратегій у різних соціальних мережах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бойко, Н. (2016). Семантична основа лексичної експресивності. *Лінгвостилістичні студії*, 4, 39–54.
- Бровченко, Т. О. (1989). Інтонаційні засоби мовної експресії. *Мовознавство*, 2, 50–55.
- Власенко, В., Яцик, С. (2014). *Експресивні деривативи у складі емоційної лексики прозових творів В. Шевчука «Двоє на березі» та «Антистрофа: okazія не на щодень»*. Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем, 12, 139–142.
- Гуйванюк, Н. В. (2009). *Слово – Речення – Текст*. Вибр. праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т.
- Галаган, В. (2008). Емотивність, експресивність та конотація як засіб вираження оцінки. *Наукові записки*, 80, 171–178.
- Єрмоленко, С. Я., Бибик, С. П., Тодор, О. Г. (2009). *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. Київ : Либідь.
- Селіванова, О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава : Довкілля-К.
- Чабаненко, В. А. (1984). *Основи мовної експресії*. Київ : Вища школа.

REFERENS

- Boiko, N. (2016). Semantyczna основа leksychnoi ekspresywnosti [The semantic basis of lexical expressiveness]. *Linhvostylistychni studii*, 4, 39–54. [in Ukrainian].
- Brovchenko, T. O. (1989). Intonatsiini zasoby movnoi ekspresii [Intonational means of linguistic expressiveness]. *Movoznavstvo*, 2, 50–55. [in Ukrainian].

- Vlasenko, V., & Yatsyk, S. (2014). Ekspresyivni dyryvatemy u skladi emotsiinoi leksyky prozovykh tvoriv V. Shevchuka “Dvoie na berezi” ta “Antystrofa: okaziia ne na shchodien” [Expressive derivatives in the emotional vocabulary of V. Shevchuk’s prose works “Two on the Shore” and “Antistrophe: an unusual occasion”]. *Volyn-Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichni zbirnyk z rehionalnykh problem*, 12, 139–142. [in Ukrainian].
- Huivaniuk, N. V. (2009). *Slovo – Rechennia – Tekst. Vybr. pratsi [Word – Sentence – Text. Selected works]*. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t. [in Ukrainian].
- Halahan, V. (2008). Emotyvnist, ekspresyvnist ta konotatsiia yak zasib vyrazhennia otsinky [Emotiveness, expressiveness, and connotation as a means of expressing evaluation]. *Naukovi zapysky*, 80, 171–178. [in Ukrainian].
- Yermolenko, S. Ya., Bybyk, S. P., & Todor, O. H. (2009). *Ukrainska mova. Korotkyi tlumachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv [Ukrainian language. A short explanatory dictionary of linguistic terms]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
- Selivanova, O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]*. Poltava : Dovkillia-K. [in Ukrainian].
- Chabanenko, V. A. (1984). *Osnovy movnoi ekspresii [Fundamentals of linguistic expressiveness]*. Kyiv : Vyshcha shkola [in Ukrainian].